

Almanya Kuzey Ren-Westfalya Eyaleti'ndeki Devlet İlkokullarında Uygulanan İki Tür İslam Din Dersi Modeli: İslam Dersi (Islamische Unterweisung) ve İslam Bilgisi Dersi (Islamkunde)

Two Kind Islamic Religious Course Models Applied to State Primary Schools in North Ren-Wesfalia State of Germany: Islam Course and Islamic Knowledge Course

SERVET SAĞINCI*

Öz: Federal Almanya Devleti'ne 1960'lı yıllarda başlayan yabancı işçi göçü nedeniyle çoğalan Müslüman nüfus, beraberinde toplumsal, dini ve kültürel bir takım beklentileri de getirmiştir. Bu ülkede yaşayan Müslümanların Alman Devletinin üzerine yoğunlaşmasını beklediği konulardan bir tanesi de, Müslüman çocuklara okullarda İslam Din Dersinin okutulmasıdır. Bu sayede veliler, Hıristiyan dini inanışının ağırlıkta olduğu bir çevrede çocuklarının dinlerini ve kültürlerini korumalarını hedeflemişlerdir. İslam Din Dersinin okul programlarında yer alması adına İslamî dinî kuruluşların resmi çerçevede birçok girişimleri olmuş, bu bağlamda Alman hükümetleriyle bu kuruluşlar arasında görüşmeler düzenlenmiştir. Sonuçta İslam din dersleri farklı eyaletlerde farklı isimler altında Alman devlet okullarında okutulmaya başlanmıştır. Önceleri Ana dil tamamlama dersi içerisinde sunulan bu ders Kuzey Ren-Westfalya eyaletinde, 1999 yılındaki genelgeyle ayrı bir ders alanı olarak İslam Öğretimi adıyla Alman ilkokullarındaki yerini almıştır. Bu dersin öğretmen ihtiyacını karşılamak için eğitim bakanlığı bünyesinde seminerler tertip edilmiş, çeşitli eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. İslam Dini hakkında genel bilgiler veren bu dersle birlikte 2011 yılından itibaren İnanca Dayalı İslam Din Dersi bu eyalette okutulmaya başlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Almanya, İslam, İslam din dersi, İslam dersi, İslam Bilgisi dersi, dinî cemaatler.

* Arş. Gör. | Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

Abstract: Das Thema “Islamischer Religionsunterricht” wird in der Bundesrepublik Deutschland in jeder Phase diskutiert. Besonders in den letzten Zeiten erscheinen Neuentwicklungen in diesem Bereich, die auf der Tagesordnung des Landes stehen. Die vorliegende Arbeit beschäftigt sich mit den Vorgängen der Einführung der zwei Islamunterrichtsmodelle “Islamische Unterweisung und Islamkunde“ an den staatlichen Grundschulen des Bundeslandes Nordrhein-Westfalen bis zum derzeitigen Zeitraum. In diesem Zusammenhang werden die historischen Prozesse, kulturellen und sozialen Aspekte bei der Einführung, sowie die Durchführungsmodelle des Islamunterrichts beschrieben und untersucht. Schwerpunkt der Arbeit ist die Vorstellung dieser Unterrichtsmodelle in dem Land nach den bestimmten Maßstäben, wie die Rolle des Bundeslandes bei den Einführungsprozessen, die Erstellung der Lehrpläne, die Ausbildung der Lehrkräfte und die Auswahl der Lehrmaterialien dieses Unterrichts..

Keywords: Germany, Islam, Islamic religious course, Islam course, Islamic Knowledge course, religious community.

Giriş

Bu çalışmanın amacı Federal Almanya Devleti'nin Kuzey Ren-Vestfalen Eyaleti'ndeki İslam Din Dersinin devlet ilkokullarında verilmesi adına yapılan girişimler, dersin gelişimi, geçirmiş olduğu evreler ve din dersinin okullarda uygulanması adına zamanla yapılan değişiklikler hakkında bilgi vererek, bu dersin şu ana kadar olan tarihi gelişimini değerlendirmektir. Ayrıca bu eyaletteki İslami kuruluşlar hakkında bilgi verilerek bunların İslam Din Dersi için yaptığı girişimlere değinilecektir. Bununla birlikte İslam Din Dersinin uygulamaları konusunda, müfredat oluşturma, din dersi öğretmeninin yeterliliği ve ders eğitim-öğretim araçları gibi durumlar hakkındaki gelişmeler, bu durumlar hakkında çeşitli açılardan yapılan eleştirilere yer verilecektir.

Federal Almanya Devleti'nde İslam Din Dersinin devlet okullarında okutulması 1980'li yılların başında başlamıştır. Müslüman nüfusunun iş göçü nedeniyle çoğalmasıyla birlikte Müslüman çocukların dinî eğitim almaları adına Müslüman kuruluşlar tarafından yetkililere müracaatta bulunulmuştur.¹ Bu kuruluşların din dersinin öğrencilere sunulması

¹ Klaus Gebauer, “Geschichte der islamischen Unterweisung (Islamkunde)” in NRW.

konusunda yaptıkları girişimlerin de bir neticesi olarak İslam Din Dersi, Kuzey Ren-Westfalen Eyaleti başta olmak üzere Müslüman yoğunluğun bulunduğu birçok eyalette, devlet okullarında okutulmaya başlamıştır.

Alman okullarında okutulan İslam Din Dersi, eyaletlerde hem kendi içlerinde hem de diğer eyaletlerde değişik isimler altında verilmiştir. Bu ders ilk olarak “İslam İnancına Sahip Türk Öğrenciler İçin İslam Din Dersi (Religiöse Unterweisung türkischer Schüler islamischen Glaubens)” adıyla okutulmuştur. Daha sonraları “İslam Dersi (Islamische Unterweisung)”, “İslam Bilgisi (Islamkunde)”, “Almanca İslam Bilgisi (Islamkunde in deutscher Sprache)”, “İslam Dersi (Islamunterricht)”, “İslam Din Dersi (Islamischer Religionsunterricht)”, “İslam Din Öğretisi (Islamische Religionslehre)” isimleri altında verilmiştir.

Almanya'daki eyaletlerde İslam Din Dersi alanında yedi değişik model denenmektedir. Bu modeller “İslam bilgisi modeli (Islamkundliches Modell)” ve “İnanca Dayalı Model (Bekanntnisorientiertes Modell)” olmak üzere iki grupta değerlendirilebilir.²

Kuzey Ren-Westfalen eyaletinde İslam Din Dersi adına önemli gelişmelerden bir tanesi, 1999 yılında, İslam Bilgisi (Islamkunde)³ adıyla Almanca ve ayrı bir ders olarak okutulmasının Eğitim Bakanlığınca onaylanmasıyla olmuştur. Bu eyaletin Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı genelpreye göre İslam Dersi diğer derslerle eşit kabul edilmiş, öğrencilerin bu dersin sınavlarında aldıkları notlar üst sınıfa geçmelerinde ve okul bitirmelerinde değerlendirmeye katılması gerekli görülmüştür.⁴

İslam Din Dersi ile ilgili en son gelişme 2011 yılında Kuzey Ren-Westfalen Eyalet Meclisi'nin almış olduğu, İnanca Dayalı İslam Din Dersinin (Bekanntnisorientierter Islamische Religionsunterricht) düzenli ders alanı olarak devlet okullarında okutulmasına dair karardır. Bu

² *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*, Landesinstitut für Schule, Soest 2007, s. 21.

³ Michael Kiefer, “Islamunterricht in den Ländern: Überblick über die Modellversuche” *Auf dem Weg zum Islamischen Religionsunterricht: Sachstand und Perspektiven in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Berlin 2008, s. 117-119.

⁴ Bu dersin adı bakanlık kararnamesinde “Islamische Unterweisung als eigenständiges Unterrichtsfach”(Mustakil Bir Ders Olarak İslam Öğretimi) olarak geçmektedir. Bu bağlamda İslam Dersi, okullarda okutulan diğer dersler statüsüne getirilmektedir. Bu dersin adı 23 Şubat 2005'te yapılan değişiklikle “Islamkunde in deutscher Sprache” (Almanca İslam Bilgisi) olmuştur.

⁵ Runderlass des Ministeriums für Schule zum Schulversuch Islamische Unterweisung als eigenständiges Unterrichtsfach vom 28. Mai 1999 – 715.31-20/4-448/99, Absatz II

karara göre İslam Din Dersi devlet okullarında Müslüman her öğrenciye açık ve Almanca olarak okutulacaktır.⁵ İnanca Dayalı İslam Dersine son şekil bu eyaletin Eğitim Bakanlığı ve Almanya Müslümanları Koordinasyon Konseyi'nin (Koordinationsrat der Muslime) birlikte çalışması sonucunda verilmiştir.⁶ Çalışmanın ilerleyen safhalarında Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti'nde İslam Din Dersleri ile ilgili gelişmeler ve müfredatı hakkında detaylı bilgiler verilecektir.

Alman devlet okullarında İslam Din Dersi konusunun geçmişi 80'li yıllardaki çalışmaları temel alırsak, yaklaşık 30-35 yıl öncesine dayanmasına rağmen bu konu her dönemde konuşulmuş ve bu konu hakkında birçok eser ortaya çıkarılmıştır. Bununla birlikte yine bu konuda sayısız konferanslar düzenlenmiş, gerek resmi makamlar arasında gerekse bu resmi kurumlar ile İslami kuruluşlar arasında defalarca toplantılar düzenlenmiştir. Bu makaleye başlamadan önce konu alanında yapılmış olan çalışmalar incelenerek yapılan bu çalışmaların incelenmesi neticesinde konumuzu sınırlandıracağız. Çalışmamızın asıl konusu Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti'ndeki İslam Din Dersi olduğundan, eyaletin bu alandaki çalışmaları yoğun olarak incelenecektir.

Bu çalışma aşağıdaki sıralanan varsayımlar üzerine temellendirilir.

1) Almanya'da Kuzey Ren İslam Din Dersi alanında birçok yeni gelişmeler olmaktadır. 2) İslam Din Dersi bu ülkede gündem olan konulardan biridir. 3) İslam Din Dersinin okullarda verilmesinde, resmi yetkililer ve İslami kuruluşlar birlikte hareket etmektedirler. 4) İslam Din Dersinin verilmesi Almanya'daki Müslüman cemaatin çoğunluğu tarafından olumlu karşılanmıştır.

Belirlediğimiz konu alanında önceden yapılmış çalışmalar incelenenlerden sonra çalışmamızın oluşmasına en uygun metodlar kullanılmıştır. Bunlara ek olarak çeşitli kurum ya da kuruluşlar tarafından yapılmış konferanslar, toplantılar ve sempozyumlar takip edilmiş ve sonrasında kaleme alınmış yayımlar incelenmiştir.

⁵ Das Gesetz zur Einführung von islamischem Religionsunterricht als ordentliches Lehrfach (7. Schulrechtsänderung), GV. NRW. 2011 S.728

⁶ <http://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Religionsunterricht/Islamischer-Religionsunterricht/Kernpunkte-IRU/index.html>, 16/07/2014

Müslümanların Almanya'ya Gelişi

Almanya'da Müslümanların mevcudiyet tarihi 1735-39 Osmanlı-Rus savaşında⁷ esir düşen Osmanlı askerlerinin savaş esiri olarak bu ülkeye getirilmesiyle başlasa da sivil Müslümanların varlığı daha sonraki dönemlere, 1900'lü yıllara kadar gitmektedir.⁸ Bununla birlikte Almanya'daki Müslümanlara ibadetlerini yapmaları için, 1915 yılında Wünsdorf şehrinde bir yer verilmiştir.⁹

Bu kısa tarihi bilgilerle birlikte asıl üzerinde durmamız gereken konu, Müslümanların 1960'lı yıllarda bu ülkeye iş göçü nedeniyle gelmeleridir. Bu tarihten itibaren Müslüman ülkelerden gelen göçmen işçiler bir diğer ifadeyle "Misafir işçiler"¹⁰(Gastarbeiter) Almanya'daki Müslüman nüfusunun çoğalmasına vesile olmuşlardır. Bu işçiler genel olarak Türkiye (1961), Fas (1963), Tunus (1965) ve Yugoslavya (1968)'dan gelmişlerdir.¹¹ Bunlara ek olarak bu tarihlere yakın dönemlerde ilk İslami teşkilatlanmalar 1. Dünya Savaşından sonra 1922 yılında Hint kökenli Profesör Gabbar Hayri'nin kurmuş olduğu "Islamische Gemeinde zu Berlin" (Berlin İslam Cemaati) ile başlar.¹² Türk cemaatlerinden ise ilk dernek, 1973'te kurulan İslam Kültür Merkezi'dir.¹³ Daha sonra Milli Görüş Teşkilatı (1975) ve Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (1984) kurulmuştur.¹⁴

Almanya'daki Müslüman nüfusunun çoğalması, iş göçünün yanında İran, Afganistan, Lübnan gibi ülkelerden gelen göçmenlerin gelişine de bağlıdır. Alman İslam Konferansı'nın Federal Göç ve Mülteciler Dai-

⁷ Ministerium für Arbeit, Gesundheit und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen, *Türkische Muslime in Nordrhein-Westfalen*, WAZ-Druck, Duisburg 1997, s. 58.

⁸ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 35.

⁹ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, LitVerlag, Münster 2005, s. 35.

¹⁰ Bu kavram, Federal Almanya Devleti'ne belirli bir süre için getirilen ve bu ülkede sürekli kalmayı hedeflemeyen yabancı işçiler için kullanılmıştır. Bu işçiler ülkede uzun süre kalmayı hedeflemeseler de çoğu geri dönmemiş ve Alman vatandaşlığına geçmiştir.

¹¹ Mouhanad Khorchide, *Der islamische Religionsunterricht zwischen Integration und Parallelgesellschaft*, Verlag für Sozialwissenschaften, Viyana 2009, s. 38.

¹² Mouhanad Khorchide, *Der islamische Religionsunterricht zwischen Integration und Parallelgesellschaft*, Verlag für Sozialwissenschaften, Viyana 2009, s. 38.

¹³ Bu teşkilat Türkiye'de Süleymanlılar diye bilinen cemaat tarafından kurulmuştur. Merkezi Köln Şehri'nde bulunan cemaatin idaresi altında yaklaşık 300 cami derneği bulunmaktadır. Bkz. <http://www.vikz.de/index.php/ueber-uns.html>.

¹⁴ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 38.

resi'ne yaptırdığı “Almanya’daki Müslüman Yaşam Şekli” isimli 2009 yılında yayımlanan çalışma verilerine göre bu ülkede yaşayan Müslüman sayısı 4 milyon civarındadır. Bu sayı yaklaşık 82 Milyon kişinin yaşadığı Almanya’da nüfusun takriben yüzde 4,6 ile 5,2’si ne denk gelmektedir. Bu ülkede yaşayan Müslümanların yaklaşık 2,5 ile 2,7 milyonu Türk kökenlidir. Yine bu araştırmaya göre Müslümanların % 74’ünü Sünniler, % 13’ünü Aleviler, % 7’sini Şiiler ve % 6’sını diğer mezhep mensupları oluşturmaktadır.¹⁵

Almanya’daki İslami Teşkilatların İslam Din Dersinin Yasallaşması Alanındaki Çalışmaları

Almanya’da Müslümanlar çeşitli dernek ve kuruluşlar oluşturarak hizmetlerine devam etmektedirler. Bu derneklerin büyük bir kısmı 2007’de kurulan Müslümanlar Koordinasyon Konseyi (Koordinationsrat der Muslime) çatısı altında birleşmiştir. Konsey Almanya’da yaşayan Müslümanların % 80’nini temsil etmektedir.¹⁶ Çatısı altında birleşen Müslüman kuruluşlar ise şunlardır: Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (1984), İslam Kültür Merkezleri (1973), İslam Konseyi (1986) ve Almanya Müslümanlar Merkez Konseyi (1987).¹⁷

Müslümanlar Koordinasyon Konseyi, Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti’nde İnanca Dayalı İslam Din Dersi’nin devlet okullarda okutulması konusunda önemli girişimlerde bulunmuştur. Bu dersin verilmesi konusunda engel olarak öne sürülen, Müslümanları temsil etme durumu ile ilişkili olarak Alman Devleti’nin Müslümanları bu konuda muhatap alma meselesi, bu konseyin kurulmasıyla önemli ölçüde halledilmiştir. Almanya İçişleri Bakanlığı tarafından 2007 yılında oluşturulan Almanya İslam Konferansı’nda bu ülkedeki Müslüman grupların durumları sosyal ve yasal açıdan tartışılmıştır. Bu bağlamda İslami kuruluşlar arasındaki kutuplaşmaya ve iletişim engeline karşı iyi bir çözüm olabileceği düşüncesiyle Müslümanlar Koordinasyon Konseyi kurulmuştur. Ayrıca bu konferansta Müslümanlar Koordinasyon Konseyi’nin kurulmasıyla

¹⁵ <http://www.deutsche-islam-konferenz.de/DIK/DE/Magazin/Lebenswelten/ZahlMLD/zahl-mld-node.html>, 24/06/15.

¹⁶ <https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-undFaecher/Religionsunterricht/Islamischer-Religionsunterricht/Die-islamischen-Organisationen-im-Beirat/index.html>, 24/06/15.

¹⁷ <http://www.koordinationsrat.eu/index.php>, 26/06/2014.

devlet yetkilileri ve bu ülkede yaşayan Müslümanların temsilcileri arasında ilk kez kurumsallaştırılmış ve yapısallaştırılmış diyalog işbirliğinin oluşturulması amaçlanmıştır.¹⁸

İslam Din Dersinin uygulanışı Kuzey Ren-Vestfalya Eğitim Bakanlığı ve Müslümanlar Koordinasyon Konseyi'nin birlikte çalışmasıyla şekillenmektedir.¹⁹ İslami cemaatler önceleri İslam Din Dersinin verilmesi adına yaptıkları girişimlerini artık bu Konsey adı altında ve düzenli olarak gerçekleştireceklerdir. Alman yetkililer ile İslami cemaatler arasında gerçekleşen İslam Din Dersinin okutulmasıyla ilgili gelişmeler, Kuzey Ren-Vestfalya Eyalet Meclisi'nin almış olduğu 22 Aralık 2011 tarihli "İslam Din Dersinin Düzenli Alan Dersi Olarak Uygulanması Yasası" kaynak alınarak gerçekleşmiştir. Bu eyalette bu dersin verilmesine ilişkin düzenlemeler bu Yasayla Alman Anayasasınının 7. Maddesi'nin 3. Fırkası gereğince belirlenmiştir.²⁰

İslam Din Dersinin Kuzey Ren-Vestfalya'daki Tarihi Süreci

İslam Din Dersi Almanya'da çeşitli isimler altında sunulmuştur. Bu isimleri "İslam İnancındaki Öğrencilere İslam Din Dersi, Almanca İslam Bilgisi Dersi, İslam Dersi, Almanca İslam Bilgisi, Almanca İslam Din Dersi" şeklinde sıralayabiliriz.²¹ Almanya'da uygulanan İslam Din Dersi modelleri "İslam Kültür Dersi Modeli ve İnanca Dayalı İslam Din Dersi" olarak iki kategoride incelenebilir.²² Bu ülkede verilen İslam Din Derslerinin yasal statüsü eyaletler arasında farklılık arz etmektedir. Bu bağlamda ülke içinde genel bir yasal düzenleme olmayıp, derslerin uygulanması eyaletlerin eğitim bakanlıkları tarafından çıkarılan kararlara göre şekil almaktadır.²³ Bu dersin uygulanmasındaki değişik yasal dü-

¹⁸ <http://www.uni-muenster.de/Religion-und-Politik/forschung/projekte/c15.html>, 24/10/2014.

¹⁹ Sylvia Löhrmann, "Wichtige Voraussetzung zur Einführung des islamischen Religionsunterrichts geschaffen," *Presseinformation vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Nordrhein-Westfalen*, 21.02.2012.

²⁰ Gesetz zur Einführung von islamischem Religionsunterricht als ordentliches Lehrfach (7. Schulrechtsänderungsgesetz) vom 22 Dezember 2011.

²¹ Michael Kiefer, "Islamunterricht in den Ländern: Überblick über die Modellversuche" *Auf dem Weg zum Islamischen Religionsunterricht: Sachstand und Perspektiven in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Berlin 2008, s. 117-119.

²² Michael Kiefer, "Islamunterricht in den Ländern: Überblick über die Modellversuche" *Auf dem Weg zum Islamischen Religionsunterricht: Sachstand und Perspektiven in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Berlin 2008, s. 117-119.

²³ Thorsten Anger, *Islam in der Schule, Rechtliche Wirkungen der Religionsfreiheit und*

zenlemeler ve dersin işleniş biçimindeki farklar sebebiyle Almanya'da birçok İslam Din Dersi modelleri bulunmaktadır. Bu dersleri genel manada şu şekilde özetleyebiliriz:

- Konsolosluk bünyesinde verilen İslam Din Dersi (Konsulatunterricht) Modeli: Bu Ders Türk konsoloslukları gözetiminde “Ana Dili Tamamlama Dersi” bünyesinde verilmektedir. Dersin müfredatı ve öğretmenlerin seçimi Türkiye Devleti ve Türk Konsoloslukları tarafından yapılmaktadır. Bu ders Baden-Württemberg, Berlin, Saarland ve Schleswig-Holstein eyaletlerinde okutulmaktadır.²⁴

- Ana Dili Tamamlama Dersi Çerçevesinde Sunulan Müslüman Öğrencilere İslam Dersi (Die Religiöse Unterweisung Muslimischer SchülerInnen im Rahmen des Muttersprachlichen Ergänzungsunterrichts) Modeli: Bu ders her bir eyaletin eğitim bakanlıkları sorumluluğu altında verilir. Bakanlık ders müfredatını yapar ve öğretmenlerin eğitimini üstlenir. Bu ders modelinin tasarımında Alman yetkililer tarafından seçilmiş, İslam Din Dersi alanında tecrübeye sahip Müslümanlar ile Türkiye ve Mısır'dan gelen teologlar rol almıştır. Buna karşın Almanya'daki Müslüman dinî oluşumlar ve cemaatler bu derslerin uygulanmasıyla ilgili toplantılara dâhil edilmemiştir. Bu dersler, Bayern, Hessen, Aşağı Saksonya, Kuzey Ren-Vestfalya ve Rheinland-Pfalz eyaletlerinde verilmektedir.²⁵

- Kuzey Ren-Vestfalya Eyaletindeki İslam Bilgisi (Islamkunde) Modeli: Bu ders İslam hakkında genel bilgileri içerir ve müfredatı inanca dayalı olarak düzenlenmemiştir. Almanca verilen bu ders Müslüman olan her millettten öğrencilere açıktır. Müslüman dernekler İslam Bilgisi Dersi alanındaki uygulamalara dahil edilmemiştir.²⁶

- İnanca Dayalı İslam Din Dersi (Der Bekenntnisorientierte islamische Religionsunterricht) Modeli: Bu Model Kuzey Ren-Vestfalya

der Gewissensfreiheit sowie des Staatskirchenrechts im öffentlichen Schulwesen, Duncer&Humboldt, Berlin 2003, s. 302.

²⁴ Mouhanad Khorchide, “Wie viel Staat braucht der islamische Religionsunterricht in Europa? Ein Vergleich der Situation des Religionsunterrichts in Österreich und Deutschland” *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 37, 4, (2008), s. 476.

²⁵ Mouhanad Khorchide, “Wie viel Staat braucht der islamische Religionsunterricht in Europa? Ein Vergleich der Situation des Religionsunterrichts in Österreich und Deutschland” *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 37, 4, (2008), s. 476.

²⁶ Mouhanad Khorchide, “Wie viel Staat braucht der islamische Religionsunterricht in Europa? Ein Vergleich der Situation des Religionsunterrichts in Österreich und Deutschland” *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft*, 37, 4, (2008), s. 476.

Eyaletinde 2012/2013 Eğitim yılından itibaren okullarda düzenli ders alanı²⁷ olarak okutulmaya başlanmıştır. Bu dersin tasarımı Kuzey Ren-Vestfalya Eyalet Hükümeti ve Almanya Müslümanlar Koordinasyon Konseyi'nin (Koordinationsrat der Muslime) ortak çalışmasıyla yapılmıştır. Bu bağlamda eyalet yönetimi tarafından çıkarılan kararname dersin hukuki durumunu düzenler ve uygulama alanını ve yöntemini belirler. Ders Almanca verilir ve Müslüman olan bütün öğrenciler bu derse katılabilirler.²⁸

Bu modelde İslam Bilgisi Dersinin aksine dersler İslam inancına dayalı olarak verilir. Yani bu derste İslam'la alakalı bilgiler yüzeysel ve genel bilgiler olmayıp, öğrencileri İslam inancına yönlendirici bir üslup izlenir.²⁹ Bu dersin uygulanmaya hazırlanması İslamî dinî cemaatler ve devlet yetkilileri ile ortak yürütülen görüşmeler neticesinde olmuştur. Almanya'da yeni uygulanmaya başlanan bu ders modeli Aşağı Saksonya, Berlin ve Bayern gibi eyaletlerde okutulmaktadır.³⁰ Ayrıca Hessen Eyaleti'nde, Hessen Ditib Eyalet Birliği ve Ahmediyye Müslüman Cemaati'nin³¹ Alman Anayasası'na göre resmi muhatap şartlarını yerine getirmesiyle, bu dersin bu Eyalette de uygulanmasına başlanmıştır.³²

Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti'nde İslam Din Dersi (Islamische Unterweisung)

İslam Din Dersinin Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti'nde okullarda okutulmaya başlama süreci 1978 yılında, İslami cemaatlerin zamanın Kültür

²⁷ Bu ifadeyle İslam Din Dersinin, herhangi bir ders içerisinde sunulan bir bölüm gibi olmayıp, okullarda okutulan Matematik, Almanca dersleri gibi kendine has müfredatı olan ayrıca sınıf geçme ve okul bitirmede not açısından bağlayıcı olan ders olması kasdedilmektedir.

²⁸ https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_vbl_detail_text?anw_nr=6&vd_id=13088&vd_back=N728&sg=0&menu=1, 31/10/2014.

²⁹ Ministerium für Schule und Weiterbildung des NRW, *Lehrplan für die Grundschule in NRW: Islamischer Religionsunterricht*, Düsseldorf 2013, s. 7.

³⁰ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 82.

³¹ Kadıyanlık diye bilinen, Hind asıllı olup 1889' da Hindistan'da kurulan cemaat, merkezi Londra'da olmakla birlikte 204 ülkede faaliyet göstermektedir. Politik bir yönü olmayan ve ılımlı bir yaklaşım izleyen Ahmediyye Müslüman Cemaati'nin Almanya'da 39 camisi ve yaklaşık 35000 üyesi bulunmaktadır. Bu cemaat 2013 yılında Alman Devleti tarafından Hessen Eyaleti'nde yasal cemaat olma statüsünde tanınarak İnanca Dayalı İslam Din Dersi'ni verme adına bu eyaletin yasal muhatap olma hakkını kazanmıştır. Bkz. <http://www.ahmadiyya.de/ahmadiyya/einfuehrung>, 09.01.2016.

³² <https://kultusministerium.hessen.de/schule/weitere-themen/bekanntnisorientierter-islamischer-religionsunterricht>, 04/09/2015.

Bakanlığına, Almanya'daki Müslüman halk arasında yaptıkları, çocuklarının dini eğitimleri alanında Alman yetkililerden beklentileriyle ilgili araştırmayı sunmalarına kadar gider. İslam Kültür Merkezleri Birliği, Milli Görüş ve Nurculuk-Hareketi temsilcileri³³ sundukları bu araştırma sonucuna göre bu ülkede yaşayan Müslümanların, okullarda İslam Din Dersi'nin okutulmasını istediklerini ve bu sayede çocuklarının Müslüman olmayan bir toplumda inançlarını koruyabileceklerini Alman yetkililere iletmişlerdir.³⁴ Bu cemaatlerin taleplerini Kültür Bakanlığı, uyum politikası açısından olumlu karşılaması sonucunda, bakanlık, Eyalet Enstitüsü'nü (Landesinstitut für Schule und Weiterbildung), İslam Din Dersi alanında bir çalışma grubu oluşturması için görevlendirmiştir. Bu grup hem Türk-İslam organizasyon temsilcileri hem de Eyalet Enstitüsü uzmanlarından oluşmuştur. Buna karşın 1979 yılına kadar din dersi alanında bir gelişme olmamıştır.³⁵ Gebauer'e göre dönemin İslami cemaatleri --tek ya da birlikte- Eyalet Enstitüsü ile bu ders alanı hakkında birlikte çalışma çabası içinde olmamışlardır.³⁶ Ancak 11 Aralık 1979 yılında Kuzey Ren-Vestfalya Kültür Bakanlığı bir genelge³⁷ ile yeni kurulmuş olan Eyalet Enstitüsünü, ilkokulda okutulmak üzere bir öğretim planı hazırlaması için görevlendirmiştir.

Düşünülen bu öğretim planı taslağına özellikle Protestan kilisesi tarafından eleştiriler gelmiştir. Kiliseye göre okullarda okutulmak istenen düzenli İslam Din Dersi Anayasaya ve Eyalet Yasası'na uygun değildi. Böyle bir ders ancak anayasanın taleplerini yerine getiren dinî cemaatler tarafından verilmeliydi. Almanya'daki Müslüman cemaatler anayasaya göre dinî cemaat statüsünde³⁸ olmadığından bu derslerin okutulmasını

³³ Klaus Gebauer, "Geschichte der islamischen Unterweisung (Islamkunde)" in NRW, *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*, Landesinstitut für Schule, Soest 2007, s. 21.

³⁴ Klaus Gebauer, *Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler islamischen Glaubens in den Schulen des Landes Nordrhein-Westfalen (1979-1995)*, Verlag für Schule und Weiterbildung, Soest 1995, s. 264.

³⁵ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005 s. 90.

³⁶ Klaus Gebauer, "Geschichte der islamischen Unterweisung (Islamkunde) in NRW. *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*, Landesinstitut für Schule, Soest 2007, s. 21

³⁷ Erlass des Kultusministers des Landes Nordrhein-Westfalenvom 11. Dezember 1979, II A 2.36-6/1 Nr. 3273/79

³⁸ Federal Almanya Devlet'inde bir organizasyonun devletin resmen muhatap aldığı dini cemaat statüsünü alması için Federal Anayasanın 140. ve Weimar Anayasasının 137. maddeleri gereğince bazı şartları yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu şartlardan bazılarını, belirli sayıda üyeyi temsil etme ve üyeleri açısından süreklilik arz etme, diğerlerinden farklı ve kendine has bir dini inanca sahip olma, üyelerin politik ilgileriyle

üstlenemezlerdi.³⁹ Bu sebeplerden dolayı Hıristiyan kiliseleri temsilcilerinin rızası alınarak İslam Din Dersi, okullarda okutulan düzenli ders alanı olarak değil de, Ana Dili Tamamlama Dersinin⁴⁰ içinde bir bölüm olarak tertip edilmiştir. Dersin ismi ana dili tamamlama dersi çerçevesinde “İslam İnancındaki Öğrencilerin Din Dersi” (Religiöse Unterweisung⁴¹ für Schüler Islamischen Glaubens) olarak tespit edilmiştir.⁴² Bu ders Müslüman öğrencilerin Alman toplumuna entegrasyonunu teşvik etme ve yabancı bir ülkede Müslüman kimliklerini muhafaza etme gayesi gütmektedir.⁴³

Federal Anayasa'nın 7. Maddesi 3. Fıkrasına göre yapılan öğretim planı oluşturma çalışmalarına İslami kuruluşlar, gerekli yasal şartları taşımadıkları gerekçesiyle dâhil edilmemiştir.⁴⁴ Bu konuda çalışma yapmak üzere bir eğitim müfettişi başkanlığında, dört Türk öğretmen, iki İslam ilahiyatçısı, İslam alanında uzman iki Protestan eğitimci ve bir Türkologdan oluşan heyet kurulmuştur.⁴⁵ Mart 1980'de başlanılan öğretim planı yapma çalışmaları sonucunda 1981'de 24 ünitelik planın ilk üç ünitesi heyet tarafından bakanlığa sunulmuştur. İslam Din Dersi alanında bu Proje 19 Türk öğretmen tarafından ilkokullarda denenmiştir.⁴⁶

İslam Din Dersi ile ilgili öğretim planı yapma çalışmaları ileriki yıl-

meşgul olmama ve yabancı ülkelerin tesirinde kalmama olarak sıralayabiliriz.

³⁹ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 90.

⁴⁰ Bu ders aynı ana dili konuşan en az 12 öğrencinin okul idaresine müracaat etmesiyle açılan, sınıf geçmeye ve mezun olmaya hiçbir katkısı olmayan bir derstir. Arapça ve Farsça gibi dillerde verilen bu ders, Türkçe olarak haftalık beş saat verilmektedir. Dersin öğretmenleri buldukları şehrin il eğitim müdürlükleri (Schulamt) tarafından tayin edilmektedir. İslam Din Dersi de bu beş saatlik dil dersinin içinde, iki saat olarak, Türkçe öğretmenleri tarafından verilmektedir.

⁴¹ “Unterweisung“ kavramı, Protestan geleneğinde din dersi için kullanılan ve inancın ve dini tecrübenin ön planda olduğunu vurgulayan bir terimdir. Bu ifade 1945 yılından sonra Nazilerin “Dünya Görüşü Dersi'nden” Din Dersini ayırmak için kasıtlı olarak kullanılmıştır. Bkz. Klaus Gebauer, *Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler islamischen Glaubens in den Schulen des Landes Nordrhein-Westfalen (1979-1995)*, Verlag für Schule und Weiterbildung, Soest 1995, s. 233.

⁴² Klaus Gebauer, “Geschichte der islamischen Unterweisung (Islamkunde)” in NRW. *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*, Landesinstitut für Schule, Soest 2007, s. 21.

⁴³ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 90.

⁴⁴ Thorsten Anger, *Islam in der Schule, Rechtliche Wirkungen der Religionsfreiheit und der Gewissensfreiheit sowie des Staatskirchenrechts im öffentlichen Schulwesen*, Duncker&Humblot, Berlin 2003, s. 302.

⁴⁵ Nevzat Y. Aşıkoğlu, *Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi*; Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993, s. 56.

⁴⁶ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag Münster, 2005, s. 91.

larda devam etmiştir. Birinci ve ikinci sınıflar için 1982 yılı Ağustos ayında derslerde denenen bir öğretim planı taslağı hazırlanmıştır. Bu taslak 28 öğretmen tarafından okullarda uygulanmıştır.⁴⁷ Din dersi alanındaki gelişmeler bu konuyla ilgilenen İslamî cemaatlere 1983 ve 1984 yıllarında iki kollojyum tertip edilerek bilgi verilmiştir.⁴⁸

İlkokul din dersi için öğretim planı taslağının tamamının yani 24 ders ünitesinin, 1984 yılının Ekim ayında bitirilmesiyle heyetin ilkokullar için “İslam İnancındaki Öğrencilerin Din Dersi” alanındaki yapmış olduğu çalışmanın ilk bölümü bitirilmiştir.⁴⁹ Bu taslak, görüşleri alınmak üzere Türk Milli Eğitim Bakanlığı ile Ankara ve Marmara Üniversitelerine gönderilmiştir. Gerek Milli Eğitim Bakanlığı gerekse üniversiteler bu öğretim planı hakkında olumlu rapor vererek, bu planın içeriğinin İslamî eğitimin temel prensipleriyle uyum içinde olduğunu belirtmişlerdir.⁵⁰ Bu öğretim planı Ezher Üniversitesinin ilgili bölümünün de görüşü alınarak 1986 yılında Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti’ndeki okullarda uygulanabilmiştir.⁵¹

İlkokullardaki İslam Din Dersi müfredatının birinci sınıf ünitesi genel hatlarıyla, kendimizi ve ailemizi tanıma, bayramlar, temizlik, Hz. Muhammed’i tanıma ve camii konularını içerirken; ikinci sınıf ünitesi, yabancı bir dünyada yaşama, çalışmanın önemi, dürüstlük, ramazan, Hz. Muhammed’in elçiliğı ve Allah hakkındaki ilk bilgiler konularını kapsar. Bu kitabın üçüncü sınıf ünitesinde, arkadaşlık, beraberlik, temizlik, namaz, hac, Hz. Muhammed konuları yer alırken; dördüncü sınıf ünitesinde, Almanya’daki Müslümanlar, diğer dinler, zekât ve sadaka, Kur’an-ı Kerim, İslam’ın beş şartı ve İslam inancı konuları yer almaktadır.⁵²

⁴⁷ Klaus Gebauer, *Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler islamischen Glaubens in den Schulen des Landes Nordrhein-Westfalen (1979-1995)*, Verlag für Schule und Weiterbildung, Soest 1995, s. 265.

⁴⁸ Klaus Gebauer, “Alman Okullarında İslam Din Öğretimi”, çeviren: Beyza Bilgin, AÜİFD, 43, 1 (2002), s. 266.

⁴⁹ Thorsten Anger, *Islam in der Schule, Rechtliche Wirkungen der Religionsfreiheit und der Gewissensfreiheit sowie des Staatskirchenrechts im öffentlichen Schulwesen*, Duncker & Humblot, Berlin 2003, s. 301.

⁵⁰ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 91.

⁵¹ Klaus Gebauer, “Alman Okullarında İslam Din Öğretimi”, çeviren: Beyza Bilgin, AÜİFD, 43, 1 (2002), s. 266.

⁵² Klaus Gebauer, *Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler islamischen Glaubens in den Schulen des Landes Nordrhein-Westfalen (1979-1995)*, Verlag für

Bu ders konularından da anlaşılacağı üzere üniteler öğrencilere İslam hakkında genel bilgiler verme amacı gütmektedir. Burada İslam, ana hatlarıyla ve kültürel açıdan anlatılmıştır. Zaten bu ders, diğer düzenli dersler statüsünde olmayıp, Müslüman öğrencilere İslami açıdan kültürel ve dinî içerikleri aktaran ve Türkçe Dersi içinde bir bölüm olarak planlanmıştır.⁵³ Ayrıca bu ders Müslüman öğrencilerin Alman toplumuyla uyumunu ve Müslüman kimliğini muhafaza etmeyi amaçlamaktadır.⁵⁴ Diğer yandan 2. sınıf müfredatında yer alan “yabancı bir dünyada yaşıyoruz” başlıklı 7. ünite gibi üniteler ve diğer bazı ünitelerde İslam'ın yabancı bir din olarak tanıtılması, uyum ve göç politikalarına ters düştüğü yönünde eleştirilmiş ve burada yaşayan Müslümanları inançları nedeniyle toplumun dışına itilebileceği vurgulanmıştır.⁵⁵ Bu nedenlerden olacak ki sonraki dönemlerde oluşturulan eğitim programlarında böyle bir konu başlığına yer verilmemiştir.⁵⁶

Din Dersiyle ilgili bu gelişmeler veliler tarafından olumlu bulunurken İslami cemaatler açısından da din dersinin yasal yeri sağlama alınmıştır. İslam Din Dersi yukarıda da değindiğimiz gibi ayrı bir branş dersi değil de Türkçe dersinin bir bölümü olarak okutulmuştur. Yapılan en son düzenlemeleri göz önüne alarak diyebiliriz ki; İslam Din Dersi devlet okullarında resmi anlamda uygulanmasa da pratik olarak uygulanmıştır.⁵⁷ Bu ders için hazırlanan öğretim planı Sünni inanca göre tertip edilmiştir.⁵⁸

Diğer taraftan İslam İncındaki Öğrencilerin Din Dersi Öğretim Planı, bu dersi veren öğretmenlerde de olumlu izlenimler bırakmıştır. Eyaletteki Anadili Tamamlama Dersinde eğitim faaliyetinde görevli 850

Schule und Weiterbildung, Soest 1995, s. 56.

⁵³ Klaus Gebauer, *Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler islamischen Glaubens in den Schulen des Landes Nordrhein-Westfalen (1979-1995)*, Verlag für Schule und Weiterbildung, Soest 1995, s. 21.

⁵⁴ Michael Kiefer, *Islamlıkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 90.

⁵⁵ Michael Kiefer, *Islamlıkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 113

⁵⁶ Landesinstitut für Schule NRW, *Islamlıkunde in deutscher Sprache*, Landesinstitut für Schule NRW, Soest 2007, s. 13.

⁵⁷ Klaus Gebauer, *Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler islamischen Glaubens in den Schulen des Landes Nordrhein-Westfalen (1979-1995)*, Verlag für Schule und Weiterbildung, Soest 1995, s. 34.

⁵⁸ Klaus Gebauer, “Geschichte der islamischen Unterweisung (Islamlıkunde)” in NRW, *Islamlıkunde in Nordrhein-Westfalen*, Landesinstitut für Schule, Soest 2007, s. 22.

öğretmen, İslam Din Dersini vermek için hazır olduklarını beyan etmişlerdir.⁵⁹ Ders planı hazırlama faaliyetleri ileriki dönemde de devam etmiştir. Ortaöğretim 5. ve 6. sınıf için 1991'de tamamlanan öğretim planı 12 ders ünitesi içermektedir. 7-10. sınıflar için yapılan öğretim planı 1996 'da tamamlanmış olup 36 ders ünitesi içermektedir.⁶⁰ İlkokul müfredatının daha kapsamlı versiyonu olan bu öğretim planında, ilkokul müfredatından farklı olarak, İslam kültürü, edepli olma, örnek şahsiyetler, ruh ve beden sağlığı, yaşlı, engelli ve fakir insanlar, toplumsal sorumluluk duygusu, günah, acı, ölüm, hadis ve sünnet, çalışma ve boş vakit, modern bir toplumda İslami görevler, alkol ve uyuşturucu maddeler, savaş ve barış, mezhepler, erkekler ve kadınlar, bilim ve yenilik gibi konular bulunmaktadır.⁶¹

Türk öğrenciler için uygulanan İslam inancındaki öğrencilerin din dersi programı, Anadili Tamamlama Dersi (Muttersprachlicher Ergänzungunterricht) kapsamında verildiğinden, haliyle bu ders, Anadili Tamamlama Dersi öğretmeni tarafından Türkçe verilmektedir. Din dersini veren bu öğretmenlerin öğretim planını din derslerinde uygulamaları adına, adına eyalet eğitim bakanlığı tarafından bir dizi hizmet içi eğitim faaliyeti düzenlenmiştir. Bu eğitim programları 1986-1989 yıllarında yaklaşık 600 Türk öğretmene toplam 200 saat olmak üzere tertip edilmiştir.⁶² Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin o zamanki dekanı Prof. Dr. Orhan Karmış, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Almanya'da İslam eğitiminin bütün sorularına daimi danışman olarak görevlendirilmiştir. O İslam Din Dersi alanındaki bu gelişmeler esnasında Soest Şehri'ndeki Eyalet Enstitüsü'nde bulunmuş, müfredat hazırlanmasıyla birlikte, hem ders kitabı geliştirme hem de öğretmenler için düzenlenen hizmet içi eğitim çalışmalarını bizzat izlemiş ve gerekli yönlendirmeler yapmıştır.⁶³

⁵⁹ Klaus Gebauer, "Geschichte der islamischen Unterweisung (Islamkunde)" in NRW, *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*, Landesinstitut für Schule, Soest 2007, s. 22.

⁶⁰ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 93.

⁶¹ Klaus Gebauer, *Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler islamischen Glaubens in den Schulen des Landes Nordrhein-Westfalen (1979-1995)*, Verlag für Schule und Weiterbildung, Soest 1995, s. 131.

⁶² Klaus Gebauer, "Geschichte der islamischen Unterweisung (Islamkunde)" in NRW, *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*, Landesinstitut für Schule, Soest 2007, s. 21.

⁶³ Klaus Gebauer, "Alman Okullarında İslam Din Öğretimi", çeviren: Beyza Bilgin, *AÜİFD*, 43, 1 (2002), s. 267.

Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti'nde 1996 yılından itibaren İslam ilk ve ortaöğretim düzeyi için İslam Din Dersi öğretim planı bulunmaktadır. Bu ders haftada iki saat olarak Anadili Tamamlama Dersi içinde bir bölüm olarak verilmiştir. Derse katılan öğrencilerin sayısı bu ders için ayrıca yoklama alınmadığı için bilinmemiştir.⁶⁴

İslam Din Dersi için hazırlanan müfredat programı hakkında bizzat bu programı uygulayan öğretmenlerin görüşleri alınmıştır. Bu görüşleri şu şekilde özetleyebiliriz: “Uygulanan program daha da geliştirilmeli ve bu yapılırken Almanya'daki kültürel ortam göz önüne alınmalıdır. Öğretmenler kullandıkları ders kitabı dışında yardımcı kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Din derslerinin, katılan öğrencilerin uyumlu ve güzel davranışlar sergilemesine katkısı oldukça fazladır. Öğretmenler İslam Dini dışındaki dinleri de öğrencilere tanıtarak hoşgörü ortamını oluşturma gayesi içinde olmalıdırlar.”⁶⁵

Bu alandaki önemli gelişmelerden birisi de İslam Din Dersi için kitap yayımlanmasıdır. Eyalet Enstitüsü (Landesinstitut für Schule und Weiterbildung) tarafından 1988 yılında ilkokul birinci sınıflar için, bir sene sonra da ikinci sınıflar için Türkçe olarak “Dinimizi Öğreniyoruz” adında ders kitabı yayımlanmıştır. Üçüncü ve dördüncü sınıflar için düzenlenen ders kitabı ise 1990 yılında yayımlanmıştır.⁶⁶

Ayrı Bir Ders Alanı Olarak İslam Bilgisi Dersi (Islamkunde)

Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti Eğitim Bakanlığı'nın 28 Mayıs 1999 tarihli genelgesiyle⁶⁷ yeni bir ders alanı olan İslam Din Dersi (Islamische Unterweisung), belirli okullarda uygulamak üzere genel hatları belirlenmiştir. Bu eyalette okutulan bu dersin adı 23 Şubat 2005 tarihinde “İslam Bilgisi Dersi” (Islamkunde) olarak değişmiştir.⁶⁸

Her milletten kız erkek bütün Müslüman öğrencilere açık olan bu

⁶⁴ Klaus Gebauer, “Geschichte der islamischen Unterweisung (Islamkunde)” in NRW. *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*, Landesinstitut für Schule, Soest 2007, s. 22.

⁶⁵ Nevzat Y. Aşıkoğlu, “Federal Almanya'da Din Eğitimi,” *İslami Araştırmalar*, 4, 2 (Nisan, 1990), s. 127.

⁶⁶ Klaus Gebauer, “Geschichte der islamischen Unterweisung (Islamkunde)” in NRW. *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*, Landesinstitut für Schule, Soest 2007, s. 22.

⁶⁷ Runderlass des Ministeriums für Schule und Weiterbildung, Erlass zum Schulversuch Islamische Unterweisung vom 28.05.1999, 715.31-20/4-448/99, Absatz II.

⁶⁸ Landesinstitut für Schule NRW, *Islamkunde in deutscher Sprache*, (Landesinstitut für Schule NRW, 2007), s. 4.

yeni alan dersi, öğrencilerin ders geçmesinde ve okul bitirmelerinde etkilidir. Bu ders, ana dili tamamlama dersi bünyesinde verilen İslam Din Dersinde olduğu gibi Müslüman öğretmenler tarafından ama Almanca olarak verilmektedir.⁶⁹ İçerik olarak Sünni anlayışa göre hazırlanan Alman anayasasının 7. Maddesi 3. Fıkrasına göre düzenli dersler statüsünde olmayıp, öğrencileri belirli bir inanca yönlendirmeden, sadece onlara dinî bilgileri aktaran bir ders konumundadır. Dersin okullarda uygulanması dinî cemaatler değil sadece Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti'nin sorumluluğu altındadır.⁷⁰

Kendine has bir ders alanı olarak Almanca İslam Dersi Okul Denemesi (Islamische Unterweisung in deutscher Sprache als eigenständiges Unterrichtsfach) 2000 yılında 22 Kuzey Ren-Vestfalya okulunda başlamıştır.⁷¹ Bu Proje Şubat 2005'te 55'i ilkokul olmak üzere toplam 110 ilkokulda uygulanmıştır. Yaklaşık 800 Müslüman öğrencinin katıldığı bu ders, 61'i bakanlık bünyesinde çalışan, 75 bay ve bayan Müslüman öğretmen tarafından okutulmuştur.⁷² Bu Öğretmenler Anadil Dersi çerçevesinde verilen İslam Dersi'ni (Islamische Unterweisung im Muttersprachlicher Unterricht) verdiklerinden bu alanda tecrübeye sahiplerdi. İslam Bilgisi Dersi öğretmenleri kökeni değişik ülkelere dayanmaktadır. Bunlar Afganistan, Bosna Hersek, Almanya, Irak, Fas, Suriye, Türkiye ve Tunus ülkeleridir.⁷³ Bunlardan iki Türk öğretmen aynı zamanda imam olarak görev yapmış ve 14 öğretmen de mastırlarını veya doktoralarını Alman üniversitelerinde yapmış olan İslam bilimcileriydiler.⁷⁴

1999 yılından itibaren verilmeye başlanan İslam Bilgisi Dersi'nin 2009/2010 eğitim-öğretim yılında eyaletteki öğretmen sayısı 80, öğrenci sayısı ise toplam 133 okulda 10541'e ulaşmıştır.⁷⁵

⁶⁹ Runderlass des Ministeriums für Schule und Weiterbildung, Erlass zum Schulversuch Islamische Unterweisung vom 28.05.1999, 715.31-20/4-448/99, Absatz II

⁷⁰ Landesinstitut für Schule NRW, *Islamkunde in deutscher Sprache*, Landesinstitut für Schule NRW, Soest 2007, s. 4.

⁷¹ Halise Kader Zengin, "Almanya'da İslam Din Öğretimi Modelleri" *AÜİFD*, 9, 2 (2008), s. 250.

⁷² Landesinstitut für Schule NRW, *Islamkunde in deutscher Sprache*, Landesinstitut für Schule NRW, Soest 2007, s. 4.

⁷³ Landesinstitut für Schule NRW, *Islamkunde in deutscher Sprache*, Landesinstitut für Schule NRW, Soest 2007, s. 4.

⁷⁴ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 97.

⁷⁵ <http://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Herkunftssprachlicher-Unterricht/Islamkunde>, 25.11.2015.

Bu ders programının, düzenli okutulan ders branşı olarak haftada iki saat olarak verilmesi kararlaştırılmıştır. Öğrenci bu derse katılmak için başvurmuşsa, bulunduğu öğretim yılı sonuna kadar derse devam etmek zorundadır. Bu açıdan bu yeni ders alanı, ana dil kapsamında verilen İslam Din Dersi'nden ayrılmaktadır. Çünkü ana dil kapsamında verilen bu derse giren öğrencilerin devamlılıkları düzenli bir şekilde kontrol edilmiyordu.⁷⁶

İslam Bilgisi Ders üniteleri, daha önceden İslam Din Dersi için hazırlanan öğretim programı temel alınarak düzenlenmiştir. Dersin açılması için gereken öğrenci sayısı en az on iki olarak belirlenmiştir. Bu derse veren okullar, din eğitimi projesinin uygulaması süresince Okul Eyalet Enstitüsü (Landesinstitut für Schule) tarafından desteklenmektedir.⁷⁷ Bununla birlikte derslerin örgütsel kontrolü okulların bağlı olduğu eğitim müdürlüklerine aittir. Derslerin işlenişindeki düzenlemeler, öğretmen tayini ve ders materyal temini gibi konular bu müdürlüklerin bünyesinde yapılır. Buna karşın ilkokul dışındaki okullarda (Gesamtschule, Realschule ve Gymnasium) bu ders bölge valiliklerinin (Bezirksregierung) sorumluluğu altında yürütülmektedir.⁷⁸

Ders dilinin Almanca olarak kabul edilmesi şimdiye kadar olan dersin uygulama süresince en önemli bir yenilik olarak görünmektedir. Çünkü bu değişiklik her milletten Müslüman öğrencileri aynı ortamda toplanmalarına ve değişik mezhepsel görüşleriyle birlikte İslam Bilgisi Dersini beraberce görme imkânı vermektedir.⁷⁹ İslam Bilgisi Dersi, yukarıda zikredildiği gibi İslam Din Dersi için daha önceden hazırlanan programa göre verilmekteydi. Bu program, orta ve lise düzeyindeki sınıflarda (5-10. sınıflar) kullanılmakla birlikte, ilkokullar için Mart 2005'de yeni bir öğretim planı yapılmıştır.⁸⁰ Bu plan Okul Eyalet Enstitüsü'nün yönetimindeki bir eğitim komisyonu tarafından şekillendiril-

⁷⁶ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Münster Lit Verlag, 2005, s. 93.

⁷⁷ Runderlass des Ministeriums für Schule und Weiterbildung, Erlass zum Schulversuch Islamische Unterweisung vom 28.05.1999, 715.31-20/4-448/99, Absatz II.

⁷⁸ Landesinstitut für Schule NRW, *Islamkunde in deutscher Sprache*, Landesinstitut für Schule NRW, Soest 2007, s. 5.

⁷⁹ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 93.

⁸⁰ Halise Kader Zengin, "Almanya'da İslam Din Öğretimi Modelleri," *AÜİFD*, 49, 2 (2008), s. 250.

miştir. Bu heyette Türk kökenli, İslam bilimci iki öğretmen, yine Türk kökenli dil bilimci bir öğretmen, Fas kökenli bir din eğitimci ve Müslüman olmayan bir İslam bilimci bulunmaktadır. Programı hazırlayan bu komisyon üyelerine bakılacak olursa, üye seçiminde dikkatli davranıldığı ve ehil kişilerden bir grup oluşturulmaya gayret edildiği gözlenmektedir. Bu komisyona bir okul müdürünün başkanlık etmesiyle birlikte Ruhr Üniversitesi İslam Bilimleri Enstitüsü'nden Prof. Dr. Reichmuth tarafından bilimsel danışmanlık hizmeti verilmiştir.⁸¹

Öğretmenlerin İslam bilgisi dersiyle ilgili olarak yetiştirilmesi adına Eyalet Enstitüsü tarafından öğretmenler, didaktik ve eğitsel bir dizi eğitim kurslarına tabii tutulmuşlardır. Bu bağlamda Enstitü tecrübeli öğretmenlerden ve İslam bilimcilerinden bir çalışma grubu oluşturmuş ve öğretmenlere danışmanlık desteği sunulmuştur. İslam bilimlerinden mezun olmamış din dersi öğretmenlerine, Eyalet Enstitüsü'nde eğitim grubu tarafından eğitim seminerleri uygulanmıştır. Bu grup 2003/2004 eğitim – öğretim yılında 31 ana dil dersi öğretmenine toplam 156 saatlik seminer düzenlemiştir. Bu eğitimin verilmesinde öğretmenlerin alan bilgisi dikkate alınarak çeşitli ders programları uygulanmıştır.⁸² Bu seminerlere katılma, daha önceden İslam bilimleri alanında eğitim görmemiş öğretmenlere şart koşulmuştur. Diğer taraftan din dersi uygulama projesinden verim alınabilmesi için, öğretmenlerden ders dili olan Almancayı iyi bilmeleri istenmektedir. İslam bilimlerinde okumuş, alan bilgisi olan öğretmenler de pedagojik yeterlik kurslarına Köln ve Düsseldorf'taki eğitim merkezlerinde katılmışlardır.⁸³ Bu gelişmeler dışında İslam Dersleri öğretmenleri için 2004 yılından itibaren Münster Üniversitesi İslami Araştırmalar Merkezi'nde eğitim programı başlatılmıştır. Buna göre ilk etapta 4 yarıyıllık bir alan bilgisi geliştirme eğitimi hedeflenmiştir.⁸⁴

İslam Bilgisi Dersinin Amacı

İslam Bilgisi dersinin amacı 28.05.1999 tarihli bakanlık genelgesin-

⁸¹ Landesinstitut für Schule NRW, *Islamkunde in deutscher Sprache*, Landesinstitut für Schule NRW, Soest 2007, s. 5.

⁸² Halise Kader Zengin, "Almanya'da İslam Din Öğretimi Modelleri," *AÜİFD*, 49, 2 (2008), s. 250.

⁸³ Landesinstitut für Schule NRW, *Islamkunde in deutscher Sprache*, Landesinstitut für Schule NRW, Soest 2007, s. 6.

⁸⁴ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 97.

de belirtilmiştir.⁸⁵ Bu dersin içerik düzenlemesinde önemli ölçüde katkısı olan Gebauer, dersin amacını “pedagojik hedef” ve “eğitim ve toplum politikası hedefi” olmak üzere iki yönden değerlendirir.⁸⁶

Gebauer'e göre bu ders, pedagojik yönden Almanya'daki Müslüman öğrencilere, İslam geleneğini kendi tarihi, kültürü, ahlak ve dini içinde aktarmaktır. Bu ders onlara, laik ve Hıristiyan kültürünün ağır bastığı bir toplumda Müslüman olarak yaşamalarına yardım etmelidir. Ayrıca bu İslam Bilgisi Dersi farklı din mensuplarının oluşturduğu toplumda eşitlik, barış ve karşılıklı sevgi ve saygı içinde yaşamaya katkı sağlamalıdır. Bununla birlikte öğrencileri İslami dil kültürü alanında kazanımlar elde etmelerine teşvik etmek, İslami kaynaklara motive etmek ve onlara Kuran'ı ve mesajını tanıtmak bu dersin eğitimsel amaçlarındandır.⁸⁷ Yine ona göre eğitim ve toplum politikası açısından bu dersin amacı, dünyadaki güncel sosyal gelişmeler ve uyum tartışmaları altında belirlenir. Özellikle Amerika'daki 11 Eylül hadisesinden sonra İslam Dini'nin bazı eleştirilenler tarafından hoşgörüsüz ve zorba bir din olarak lanse edilmesi göz önüne alınarak dersin amaçları belirlenmiştir. Buna göre İslam Bilgisi Dersi, barışı koruma ve uluslararası ilişkileri sağlamlaştırma yolu izleyerek, öğrencilerin barış görüşmeleri yapmalarına katkı sağlamalıdır.⁸⁸

Kiefer'e göre bu dersi alan öğrenciler üst sınıflara geldiklerinde, İslam öğretisinin teolojik ve tarihi temellerini eleştirel ve sabit bir inanca bağlı kalmadan analiz edebilmelidirler.⁸⁹ Anger, Müslüman öğrencilerin, iletişim ve karşılıklı görüşme yeteneklerinin geliştirilmesiyle, kendi dinî görüşlerini toplumda daha güvenli ve kendinden emin bir şekilde temsil edebilmeleri gerektiğini belirtir.⁹⁰ Ünal'a göre bu dersin verilmesindeki

⁸⁵ Runderlass des Ministeriums für Schule und Weiterbildung, Erlass zum Schulversuch Islamische Unterweisung vom 28.05.1999, 715.31-20/4-448/99.

⁸⁶ Klaus Gebauer, “Welche Ziele hat die Islamkunde in deutscher Sprache”, *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*, Landesinstitut für Schule, Soest 2007, s. 8.

⁸⁷ Klaus Gebauer, “Welche Ziele hat die Islamkunde in deutscher Sprache”, *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*, Landesinstitut für Schule, Soest 2007, s. 8.

⁸⁸ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 96.

⁸⁹ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 96.

⁹⁰ Thorsten Anger, *Islam in der Schule, Rechtliche Wirkungen der Religionsfreiheit und der Gewissensfreiheit sowie des Staatskirchenrechts im öffentlichen Schulwesen*, Duncker&Humblot, Berlin 2003, s. 309.

asıl amaç, Müslüman öğrencilerin dinleri erken zamanda öğrenmeleri ve bu eğitimle, bir biriyle bütünleşmiş, toplumsal bir ortak yaşamı sorunsuz bir şekilde oluşturmaktır.⁹¹

İslam Bilgisi Dersinin İçeriği

İlk kez 2000 yılında 22 ilkokulda denenmeye başlanan İslam Bilgisi Dersi için yeni bir öğretim planı hazırlanmamış, ana dil kapsamında okutulan İslam Din Dersi için hazırlanan plan 2005 yılına kadar kullanılmıştır.⁹² Bu programın, İslam Bilgisi Dersi için uygulanmasının ardından, 1986 yılından beri kullanılan bu öğretim planının İslam Bilgisi Dersinin ihtiyaçlarını karşılamadığı anlaşılmıştır. Dersin bazı ünitelerinde, mesela ilkokul 2. sınıf “Yabancı Bir Dünyada Yaşıyoruz” başlıklı 7. ünitesi uyum açısından sakıncalı görülmüştür. Kiefer, bu gibi ünitelerde “yabancılaşma” durumunun vurgulanmasının, hem ailelerde hem de çocuklarda topluma ait olmama hissinin uyandırılmasına sebep olabileceğini vurgulamıştır. Oysaki burada yaşayan Müslüman veliler ve çocuklarının çoğu Almanya’da doğmuş veya büyümüşlerdir.⁹³ Bu ders ünitesi, özellikle Almancayı iyi konuşan Müslüman veliler tarafından, kendilerinin artık bu ülkede yabancı olmadıklarını düşündüklerinden, yoğun olarak eleştirilmiştir.⁹⁴

İslam Din Dersi’nin içeriği İslam bilimcileri tarafından çeşitli açılardan eleştirilmiştir. Ünal’a göre öğretim planının içeriği, öğrencileri günlük hayatta kullanacakları dinin temel prensiplerini benimseyerek dini öğrenmeye yönlendirmesi gerekir.⁹⁵ Uçar’a göre ise öğrenciler okula başlarken, kendi ilgi ve hayat tecrübelerine uygun olan ünite içerikleri ile meşgul olmaları genel manada önem arz eder. Burada amaç öğrencilerin alternatif düşünme yeteneklerini, dinî dil becerilerini ve diğer dinlere karşı hoşgörü duygularını etkinleştirmektir. Ayrıca müfredat prog-

⁹¹ Halit Ünal, “Ziel, Inhalt und Methode eines islamischen Religionsunterrichts,“ *İslamischer Religionsunterricht: Hintergründe, Probleme, Perspektiven*, Lit Verlag, Münster 2004, s. 103.

⁹² Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 113.

⁹³ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster 2005, s. 113.

⁹⁴ Ali Özgür Özdi, *Aktuelle Debatten zum Islamunterricht in Deutschland*, E.B. Verlag, Hamburg:1999, s. 97.

⁹⁵ Halit Ünal, “Ziel, Inhalt und Methode eines islamischen Religionsunterrichts,“ *İslamischer Religionsunterricht: Hintergründe, Probleme, Perspektiven*, Lit Verlag, Münster 2004, s. 103.

ramı üst sınıflardaki öğrencilerin çeşitli bilişsel tartışmalarla kimliklerini bulmaya katkı sağlamalıdır.⁹⁶

Ayrıca Uçar, İslam Din Dersi öğretim planı ile ilgili şu değerlendirmelerde bulunur: Bir diğer konu, dinin temelinde bulunan ve günlük hayatta kullanılan terimlerin öğretim planına aktarılmasıdır. Hoşgörü, dayanışma ve sorumluluk bilinci gibi değerlerin aktarımı, başarılı toplumsal uyuma götüren ve birliktelik duygusunu geliştiren önemli konulardan biridir. Bu gibi konuların müfredatta işlenmesinde, öğrencilerin hayat tecrübelerinin ve sosyal çevrelerinin dikkate alınması faydalı olabilir.⁹⁷ Ona göre İslam Din Dersi, temel bilgilerin aktarılması, dinî uygulamaların yerine getirilmesi, değerlerle yüzleşme ve kişilik ve dinî kimlik eğitimi gibi öncelikli konuları içerebilir.⁹⁸

İçerikle ilgili kısa değerlendirmeyi yaptıktan sonra Kasım 2004'de tamamlanan ve Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti ilkokullarında okutulan Almanca Din Bilgisi Dersi ünite içeriklerini şu şekilde gösterebiliriz:

Almanya'da Günlük Hayat		İslam'ın Esasları	
	Yaşanan ve Tecrübe Edilen Çevre	Görevler, Kült ve Gelenek	Dinî Bilgi
1. Sınıf	1. "Tanışıyoruz" -Diğer bütün alanlarla birlikte ortak bir proje- 2. "Ailem"	3. "Camii-Özel Bir Ev-"	4. "Kardeşler -Yusuf ve Kardeşleri-" 5. "Peygamber Muhammed de bir zamanlar Genç idi" 6. "Tekrarla! -konuşulandan yazılan Allah'ın sözlerine"

⁹⁶ Halit Ünal, "Ziel, Inhalt und Methode eines islamischen Religionsunterrichts," *İslamischer Religionsunterricht: Hintergründe, Probleme, Perspektiven*, Lit Verlag, Münster 2004, s. 103.

⁹⁷ Bülent Uçar, "Synopse für das Fach "Islamunterricht" in der Grundschule: Zwischen didaktischem Profil und inhaltlicher Gestaltung," *Auf dem Weg zum Islamischen Religionsunterricht- Sachstand und Perspektiven in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Berlin 2008 s. 131.

⁹⁸ Bülent Uçar, "Synopse für das Fach "Islamunterricht" in der Grundschule: Zwischen didaktischem Profil und inhaltlicher Gestaltung," *Auf dem Weg zum Islamischen Religionsunterricht- Sachstand und Perspektiven in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Berlin 2008 s. 131.

Rehber İlkeler Sınıf 1	7. Bayramı kutluyoruz: "Hepimizin İsmi Var – Hz. Muhammed'in Doğum günü" bakın ve paylaşın		
2. Sınıf	8. "Ben ve Diğer İnsanlar -Komşuluk Hakkında-" 9."Oynamakve öğrenmek, öğrenmek ve oynamak"	10. "Dua – Allah ile Konuşmak" 11. „Vücudum“	12. "Allah Dünyayı ve Hayatı Yarattı" 13. "Kabe – her daim kutsal!"
Rehber İlkeler Sınıf 2	14. "Bayramları Kutluyoruz" Öğrenmek ve Yenilik Yapmak		
3. Sınıf	15. "Yardım Etmek ve Yardım Almak"	16. "Ramazanda Oruç Tutmak" 17. "Zekat Vermek"	18. "Hz. Muhammed ve Mekkeliler" 19. „Göçme olarak Hz. Muhammed" 20. "Fatıma ve Ali -veAile-
Rehber İlkeler 3. Sınıf	21. Bayramı Kutluyoruz: "Ramazan Bayramı -İftar Sevinci-" Yardım Edin ve Güçlenin		
4. Sınıf	22. "Kavgadan Barışmaya" 23. "Altın Kurallar" 24. „Başkalarının ne istediği beni ilgilendirmez! –Saygılı olma hakkında"	25.Kelime-i Şahadet 26. „Hacc – Güzel bir Görev"	27. "Bir Tanrı ve birçok Din" -Proje: Dinî Hayatın Karşılaştırılması-
Rehber İlkeler 4. Sınıf	28. Bayramı Kutluyoruz: "Kurban Bayramını Kutluyoruz"		

Kaynak: Landesinstitut für Schule NRW, "Die thematische Struktur des neuen Lehrplans "Islamkunde in deutscher Sprache" in der Grundschule," *Islamkunde in deutscher Sprache*, (Landesinstitut für Schule NRW, 2007.

İslam Bilgisi Dersi ünite konuları incelendiğinde İslam'ın ana hatlarıyla öğrencilere sunulduğu görülür. Burada din hakkında genel bilgiler kullanılarak, belirli bir inanca yönlendirmeden kültür dersi niteliğinde konular işlenmiştir. İslam Dini hakkında bilinmesi gereken genel konular Müslüman öğrencilerin seviyeleri de göz önüne alınarak anlatılmıştır. Yukarıdaki ünitelerde İslam'ın sadece ibadet esasları değil, sosyal ve kültürel yönü de ayrı ünite başlıkları halinde incelenmiştir.⁹⁹

"Cami", "bayramlaşma", "yardım etmek" gibi üniteler dinin sosyal yönünün ön plana çıktığı yerlerdir. Hıristiyan kültürünün ağırlıklı olduğu bir toplumda yaşayan Müslüman öğrenciler için bu gibi ders içerikleri önem arz etmektedir. Bu sayede çocuklar kendi inanç sistemlerini tanıyarak toplum içinde kendilerini bulma ve ifade etme yeteneklerini kazanırlar. Zaten bu dersin amaçları anlatılırken bu dersin, onların Müslüman kimliklerini koruyarak yaşamalarına yardım etmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁰⁰ Almanya'da yaşayan Müslümanlar çeşitli camii dernekleri, lokaller gibi merkezlerde dinî faaliyetleri yerine getirdiklerinden, öğrencilerin bu gibi yerleri derste tanımaları onların sosyal yönlerinin gelişmesine yardımcı olur.

Almanca İslam Bilgisi Dersi içeriğine baktığımızda öğrencilerin topluma uyumuna hizmet eden konuların işlendiği görülür. Tanışma, diğer insanlar, yardım etmek, kavgadan barışa ve saygılı olmak gibi üniteler uyum konusuyla yakından alakalı hususları içerir. Bu ünitelerde öğrencilere değişik inanca sahip insanlarla iletişim kurmanın yolları İslami değerlere de değinilerek anlatılır.¹⁰¹ Buna göre öğrenci inandığı değerlerle birlikte etrafıyla uyum içinde yaşamaya gayret gösterir. Kendi inancını bilmenin verdiği güvenle toplumdaki yerini belirleyen öğrencilerin değişik inanca sahip arkadaşlarıyla anlaşmaları, kaynaşmaları ve

⁹⁹ Landesinstitut für Schule NRW, *Islamkunde in deutscher Sprache*, Landesinstitut für Schule NRW, Soest 2007, s. 9.

¹⁰⁰ Landesinstitut für Schule NRW, *Islamkunde in deutscher Sprache*, Landesinstitut für Schule NRW, Soest 2007, s. 9.

¹⁰¹ Landesinstitut für Schule NRW, "Die thematische Struktur des neuen Lehrplans Islamkunde in deutscher Sprache in der Grundschule", *Islamkunde in deutscher Sprache*, Landesinstitut für Schule NRW, Soest 2007, s. 9.

birlikte iş yapabilmeleri daha kolay olur. Başkalarıyla uyum içinde yaşama duygusunun bu yaşlarda temelinin atılması, gelecekte içinde yaşayacağı topluma daha faydalı bir birey olmanın önünü açar.

Sonuç

Federal Almanya Devleti'nde İslam Din Dersi alanında birçok değişik ders modeli uygulanmıştır. Bu uygulamalar eyaletlere göre farklılık arz etmekle birlikte Anadili Tamamlama Dersi kapsamında sunulan İslam Din Dersi (Islamische Unterweisung) ve İslam Bilgisi Dersi (Islamkunde) , Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti'nde Müslüman öğrencilerin İslami bilgi seviyelerini yükselten ve sosyal çevrede ihtiyaçları olan dinî gereksinimlerini sağlamada onlara yardımcı olan önemli derslerdendir.

Göç politikasının bir sonucu olarak Almanya'da Müslüman nüfusun çoğalmasının bir neticesi olarak ortaya çıkan ferdi ve içtimai gereksinimlerden bir tanesi olan bu ülkedeki Müslüman çocukların dinî eğitimleri konusu, zamanın şartlarına, Müslüman kuruluşların bu eğitimi taleplerine ve hükümetlerin bu konuya karşı sergiledikleri tavra göre bir seyir izlemiştir. Müslümanları temsil eden dernekler İslam dersinin okullarda okutulması adına devlet yetkililerine başvurmuşları neticesinde yetkili kuruluşlar bu konuyu değerlendirip, bu talep doğrultusunda girişimlerde bulunmuşlardır. İslam dersi 1980'li yıllarda önce Anadili Tamamlama Dersi bünyesinde Türkçe olarak verilmiştir. Haftalık beş saat olan Türkçe dersinin iki saati din dersine ayrılmış ve din eğitimine duyulan ihtiyaç bu şekilde giderilmeye çalışılmıştır. Ders müfredatının oluşturulmasında Türk yetkilileri ile de görüşmeler bulunularak, bu konu hakkında yapılması gerekenler konuşulmuştur. Bu alandaki bir diğer gelişme 2000 yılından itibaren okutulan ve bağımsız bir ders alanı olarak, Müslüman öğrencilerin hepsine hitap eden İslam Bilgisi Dersinin okullarda okutulmasıdır. Her iki ders modelinin uygulamasında yetkili otorite devlet olmuş, Hıristiyanlık din dersini ilgili cemaatler vermesine rağmen, İslam dersinin verilmesinde İslami cemaatler rol almamıştır.

İlk bakışta bu uygulama Müslüman çevrenin beğenisini toplasa da bazı konularda eleştirilmekten uzak duramamıştır. Bunların başında dinî cemaatler, din dersi alanındaki gelişmelerde kendilerinin pasif

konumda olduğu konusudur. Almanya'da okullardaki din dersleriyle ilgili işler bağlı bulunulan cemaat tarafından yürütülüyorken, İslam Din Derslerinin müfredat oluşturulması, öğretmen seçimi gibi durumların devlet eliyle yapılması İslami cemaatler tarafından eleştiri konusu olmuştur. Bir diğer eleştiri konusu da bu dersi veren öğretmenlerin yeterli alan bilgisine sahip olmadıklarıdır. Ders müfredatının da İslam'ı anlatmada yeterli olmadığı da ayrı bir eleştiri konusudur.

Bu eleştiriler dikkate alınarak, öğretmenlerin alan bilgisi üzerine eğitilmesi alanında yetkili kurumlar tarafından hizmet içi eğitim seminerleri düzenlenmiş, gerekli yerlerde İslami cemaatlerle münazaralarda bulunulmuş ve bu konuda yapılması gereken işler hakkında görüşmeler düzenlenmiştir.

İslam Din Dersiyle, Almanya'da yaşayan Müslüman öğrencilerin kendi dinlerini ve kültürlerini öğrenmeleriyle, İslamî kimliklerini korumaları ve onların bu ülkede kendilerini özgüven içinde ifade etmeleri hedeflenmiştir. Bu dersin içeriğinin belirlenmesinde ağır basan konu Müslüman öğrencilerin topluma uyumu olmuştur. Öğretim planı oluşturulurken hoşgörü, yardımseverlik, başkalarına karşı saygı, barış içinde yaşama ve komşularla iyi iletişim kurma gibi yönler İslamî bakış açısıyla ele alınmış ve bunların Alman toplumunda uygulanmasıyla öğrencilerin başka inanca sahip kişilerle birlikte uyum içinde yaşamalarına yardımcı olması amaçlanmıştır. Öğrenciler bu ders sayesinde kendi inanç dünyalarını tanıyacaklar, İslami kimliklerini koruyacaklar ve bu hal üzere etrafındaki insanlara öz güven içinde davranacaklardır. Yaşadıkları ortamdaki yabancı inanç biçimi içinde kendilerine has dinî düşünce yapısıyla yer bulacaklar ve dinî kimliklerini muhafaza ederek inançlarını gerektiği gibi temsil etme yoluna gideceklerdir.

Özetle belirtmek gerekirse, İslam Din Dersi ile ilgili gelişmeler genel anlamda devletin uyum politikası etrafında şekil almıştır. Bu dersin uygulanmasıyla Müslümanların dinî hassasiyetleri göz önüne alınmış ve onların topluma entegre olmasına katkı sağlayacağı umut edilmiştir. Bu iki ders modeli, Müslüman öğrencilerin din eğitimlerinin alanındaki olumlu gelişmelerden sayılmakla beraber bu alandaki ihtiyaçları tamıyla karşılar düzeyde değildir. Zaten bu gibi girişimler, devlet okullarında İslam din eğitimi alanındaki meselelerle ilgili geçici çözüm yolu

olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca bu dersi veren öğretmenlerin İslam Dini ile ilgili eğitim seviyeleri, bu ders için ayrı sınıf imkanlarının olmayışı ve bu alandaki ders materyallerinin eksikliği gibi durumlar, bu dersin amacına uygun bir şekilde uygulanmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu belirttiğimiz eksikliklerin giderilmesi, bu ülkede yaşayan Müslüman öğrencilerin din alanında daha düzeyli ve kapsamlı bilgi sahibi olmalarına imkan sağlayacaktır.

Kaynaklar

Anger, Thorsten; *Islam in der Schule, Rechtliche Wirkungen der Religionsfreiheit und der Gewissensfreiheit sowie des Staatskirchenrechts im öffentlichen Schulwesen*, Duncker&Humblot, Berlin 2003.

Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar; "Federal Almanya'da Din Eğitimi." *İslami Araştırmalar*. 4,2 (Nisan, 1990), s. 118-129.

Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar; *Almanya'da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi*. Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993.

Das Gesetz zur Einführung von islamischem Religionsunterricht als ordentliches Lehrfach (7. Schulrechtsänderung), GV. NRW. 2011.

Erlass des Kultusministers des Landes Nordrhein-Westfalen vom 11. Dezember 1979, II A 2.36-6/1 Nr. 3273/79.

Erlass zum Schulversuch Islamische Unterweisung, Islamische Unterweisung als eigenständiges Unterrichtsfach (Schulversuch) Runderlass des Ministeriums für Schule vom 28. Mai 1999 – 715.31-20/4-448/99, Absatz II.

Gebauer, Klaus; "Alman Okullarında İslam Din Öğretimi", *Çeviren: Beyza Bilgin. AÜİFD*, 43, 1, 2002.

Gebauer, Klaus; "Geschichte der islamischen Unterweisung (Islamkunde)" in NRW. *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*. Landesinstitut für Schule, Soest 2007.

Gebauer, Klaus; "Geschichte der islamischen Unterweisung (Islamkunde)" in NRW. *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*. Landesinstitut für Schule, Soest 2007.

Gebauer, Klaus; "Welche Ziele hat die Islamkunde in deutscher Sprache", *Islamkunde in Nordrhein-Westfalen*, Landesinstitut für Schule, Soest 2007.

- Gebauer, Klaus; *Religiöse Unterweisung für Schülerinnen und Schüler islamischen Glaubens in den Schulen des Landes Nordrhein-Westfalen (1979-1995)*. Verlag für Schule und Weiterbildung, Soest 1995.
- Khorchide, Mouhanad; "Wie viel Staat braucht der islamische Religionsunterricht in Europa? Ein Vergleich der Situation des Religionsunterrichts in Österreich und Deutschland." *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft* 37, 4 2008, ss. 467-482.
- Khorchide, Mouhanad; *Der islamische Religionsunterricht zwischen Integration und Parallelgesellschaft*. Verlag für Sozialwissenschaften, Wien 2009.
- Kiefer, Michael. "Islamunterricht in den Ländern: Überblick über die Modellversuche." *Auf dem Weg zum Islamischen Religionsunterricht: Sachstand und Perspektiven in Nordrhein- Westfalen*. Lit Verlag, Berlin 2008 ss. 117-119.
- Kiefer, Michael; *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*. Lit Verlag, Münster 2005 .
- Landesinstitut für Schule NRW. *Islamkunde in deutscher Sprache*. Landesinstitut für Schule NRW, 2007.
- Landesinstitut für Schule NRW. "Die thematische Struktur des neuen Lehrplans "Islamkunde in deutscher Sprache" in der Grundschule", *Islamkunde in deutscher Sprache*. Landesinstitut für Schule NRW, 2007.
- Landesinstitut für Schule NRW. *Islamkunde in deutscher Sprache*. Landesinstitut für Schule NRW, 2007.
- Ministerium für Arbeit, Gesundheit und Soziales des Landes Nordrhein-Westfalen, *Türkische Muslime in Nordrhein-Westfalen*. WAZ-Druck, Duisburg 1997.
- Ministerium für Schule und Weiterbildung des NRW. *Lehrplan für die Grundschule in NRW: Islamischer Religionsunterricht*. Düsseldorf: Ministerium für Schule und Weiterbildung des NRW, 2013.
- Özgür Özdil, Ali; *Aktuelle Debatten zum Islamunterricht in Deutschland*. E.B. Verlag, Hamburg 1999.
- Runderlass des Ministeriums für Schule und Weiterbildung, Erlass zum Schulversuch Islamische Unterweisung vom 28.05.1999, 715.31-20/4-448/99, Absatz II.

- Runderlass des Ministeriums für Schule und Weiterbildung, Erlass zum Schulversuch Islamische Unterweisung vom 28.05.1999, 715.31-20/4-448/99.
- Löhrmann, Sylvia; "Wichtige Voraussetzung zur Einführung des islamischen Religionsunterrichts geschaffen," *Presseinformation vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Nordrhein-Westfalen*, 21.02.2012.
- Ucar, Bülent; "Synopsis für das Fach "Islamunterricht" in der Grundschule: Zwischen didaktischem Profil und inhaltlicher Gestaltung." *Auf dem Weg zum Islamischen Religionsunterricht- Sachstand und Perspektiven in Nordrhein-Westfalen*. Lit Verlag, Berlin 2008.
- Ünal, Halit; "Ziel, Inhalt und Methode eines islamischen Religionsunterrichts." *Islamischer Religionsunterricht: Hintergründe, Probleme, Perspektive*, Münster: Lit Verlag, 2004.
- Zengin, Halise Kader; "Almanya'da İslam Din Öğretimi Modelleri," *AÜİFD*, 49, 2 (2008), ss. 245-268.
- <http://www.deutsche-islam-konferenz.de/DIK/DE/Magazin/Lebenswelten/ZahlMLD/zahl-mld-node.html>, 24/06/15.
- <http://www.koordinationsrat.eu/index.php>. 26/06/2014.
- <http://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Religionsunterricht/Islamischer-Religionsunterricht/Kernpunkte-IRU/index.html>, 16/07/2014.
- <http://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Herkunftssprachlicher-Unterricht/Islamkunde/index.html>, 16.07.2014.
- <http://www.uni-muenster.de/Religion-und-Politik/forschung/projekte/c15.html>, 24/10/2014.
- <https://kultusministerium.hessen.de/schule/weitere-themen/bekennntnisorientierter-islamischer-religionsunterricht>, 04/09/2015.
- https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_vbl_detail_text?anw_nr=6&vd_id=13088&vd_ba ck=N728&sg=0&menu=1, 31/10/2014.
- <https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Religionsunterricht/Islamischer-Religionsunterricht/Die-islamischen-Organisationen-im-Beirat/index.html>, 24/06/15.